

УДК 72.01

Є. В. Швець

аспірант кафедри інформаційних технологій в архітектурі КНУБА

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ТА ТРАНСФОРМАЦІЇ МУЛЬТИКУЛЬТУРНОГО МІСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА ІСТОРИЧНОГО ЯДРА МІСТА АЛЖИР (КАСБИ), ПІД ВПЛИВОМ ІСЛАМСЬКОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Анотація: огляд світових тенденцій щодо становлення та трансформації історичного середовища міста Алжир.

Ключові слова: світогляд, становлення, трансформація, Касба, місто, ідентичність, цивілізація, Іслам.

*Алжир побудований у вигляді амфітеатру на крутому схилі,
так що його будинки, здається, тримають свої ноги на головах у один одного.*

*Коли відстань стає менше, ми починаємо розрізняти на тлі яскравого світла
мінарет мечеті, куполи суфійського монастиря,
та велике об'єднання будинків - Касбу.*

Готье Теофіль, Мальовнича подорож у Алжир

Середовище історичних міст, в першу чергу столичних, є матеріалізованим виразом історичних етапів розвитку країн та широко **відображає** зміни політичних, культурно - соціальних, економічних умов та факторів. Зміна історичних етапів обумовлює безліч архітектурних дисонансів і проблем якості в міському середовищі, зокрема і проблему збереження ознак національної ідентичності [2]. Так, наприклад, на XXI Світовому Конгресі архітекторів, який відбувся в 2002 р. у Берліні, проблеми пошуку нової та збереження історичної ідентичності в архітектурі міст сьогоденного глобалізованого світу визнано пріоритетним завданням практики і теорії архітектури та містобудування XXI століття [14].

Мультикультурне міське середовище постколоніальних країн Середземноморського регіону поряд з якісними перетвореннями має багато яскраво виражених архітектурних протиріч, які викликані колоніальною політикою Французької імперії. Ще до періоду колонізації на цих територіях існували великі історичні міста, де були сконцентровані торгівля, місцеві ремесла та мистецтво. Європейські міста в колоніальний період зазвичай будувались біля старих, на вільній території. Іноді ж нова забудова виникала у кільці середньовічних стін, стискаючи старі квартали, що спричиняло болісний та потворний процес ломки історично утвореної структури міст [1].

На сьогодні актуальним є питання як реконструювати історичні райони цих міст і гармонізувати міське середовище в цілому, зберігаючи при цьому ознаки національної ідентичності [3]. Соціально-культурне значення і структурна складність історичних міст, а також особливості їх багатофункціонального розвитку вимагають глибокого дослідження і знаходження нових містобудівних підходів [4].

Ісламський Середземноморський регіон - це довга географічна смуга, яка починається від Іспанії до Боснії через Магриб та Ліван. Середземномор'я мало своє власне культурне минуле на протязі багатьох століть, до якого всі культури вздовж його берегів пристосовувалися. Аттіліо Петруччіоллі, професор, автор багатьох праць на тему Середземноморської ландшафтної архітектури, стверджує, що Іслам - це справжній спадкоємець класичного світу, який створив це минуле: "Класична спадщина, що була зруйнована на Заході, була поглинена та розроблена у нові синтети на Сході. Дослідження ісламського міста є дуже корисним для розуміння наших європейських міст [5, с.11]."

Невід'ємною частиною міського середовища Ісламського Середземноморського регіону є "касба", що у первинному значенні з арабської перекладається як цитадель. Назва "касба" прийнята насамперед у країнах Магрибу. Замки та фортеці історичних міст (наприклад в Алжирі або Сусі) називаються Касба. У Алжирі ця назва була перенесена на все Старе місто.

ЮНЕСКО називає Касбу Алжиру "унікальною формою Медіни, або ісламського міста", підкреслюючи її "значний вплив на міське планування у Північній Африці, Андалузії та Південній Сахарі» в XVI і XVII століттях [16]. У 1992 році ця міжнародна організація включила Касбу до свого списку Всесвітньої спадщини, а в 2003 році її було віднесено до сектору захисту через те, що ЮНЕСКО називає "постійною необхідністю запобігання руйнуванню міського середовища [16]." Останнім часом, однак, через неухважність, Касба знаходиться під загрозою не пройти атестацію якості міського середовища. Справді, багато будівель сьогодні нагадують намети прив'язані у вертикальному положенні, з абияк фальсифікованими дерев'яними брусами підтримки, тріснутими балконами, що нависають над вулицями та аварійними арками[13].

Термін "касба" відноситься до древнього історичного ядра сучасного Алжиру. Це було місто трикутної форми висічене у горах з видом на Середземне море. Морські береги утворюють основу цього трикутника, а цитадель є вершиною трикутника. Межі міста, були зафіксовані укріпленнями, та розповсюджувалися вертикально утворюючи селище високої щільності [8].

Його вражаюча міська естетика відображається у масі взаємопов'язаних білих, геометричних будинках з терасами на даху з видом на море.

Фінікійська торгова колонія Ікозіум зайняла це місце ще в VI ст. до н.е., а римляни прибули сюди на 500 років пізніше – арка амфітеатру досі може бути простежена у стінах будівель нижньої Касби [15].

Основу алжирського народу складають нащадки берберів, які більше 25 століть тому вийшли на історичну арену і назвали себе "Амазіг, тобто вільні люди". Однак вирішальну роль у формуванні національної культури Алжиру зіграла Ісламська цивілізація. Іслам об'єднав всіх алжирців під гаслом захисту від "невірних". Особливу роль при цьому відігравав "народний" Іслам, в якому, поряд з шануванням Корану і шаріату, був дуже сильний культ місцевих святих і сил природи [17].

Не так багато відомо про до касбу Османського Алжиру. Стіни арабського поселення, можливо, відповідають більш пізнім Османським стінам, але щільність міста була значно нижчою, ніж у період після XVI століття. Османські стіни тягнуться безперервно протягом 3100 метрів і прокладені у місті з усіх сторін, у тому числі, зі сторони моря. Вони були усіяні вежами і

мали п'ять воріт. Вулиці, що вели від воріт сходилися біля Мечеті Кетшава. Цитадель на найвищій точці укріплень була збудована в 1556 році[8].

Рис.1. План Старого міста.

(1) Касба, (2) Морський квартал Касби

Дорога, що об'єднує вулиці Беб ель Уед та Беб Азун ділить Касбу на дві зони, відповідно до понять Андре Раймонда на "громадське" і "приватне" місто (*Рис.1*): верхнє (приватне) місто, що називається аль Габал або "гора", і нижче (громадське) місто, що називається аль-Вата або "рівнина"[9]. Нижня частина розвивається як адміністративний, військовий і комерційний район. Він був населений в основному турецькими сановниками і сім'ями вищого рівня, чий розкішні будинки були синтезом східного і західного впливу. Дар аль-Султан, або Яніна палац, побудований в 1550-х роках в якості резиденції Дея (титул правителя Алжиру в 1711 — 1830 роках), також був розташований в цій частині, разом з основними мечетями і військовими казармами. Базари і склади були зосереджені уздовж головних вулиць. Аль Сук аль Кабір, вулиця шириною в 3 метри, була в якості найбільшої артерії міста

Алжир. Комерційна зона була сформована відповідно до концентрації різних товарів і торгових асоціацій та була добре організована [9].

Верхнє місто складалося приблизно з п'ятдесяти малих районів. Як це було характерно для децентралізованої Османської урбаністичної системи по всій Імперії, кожен район був під адміністративною відповідальністю релігійних вождів і кадрів (суддів), тому кожна громада була під контролем і наглядом своїх лідерів. Населення було змішаним. Старі сім'ї андалузських і мавританських коренів займалися комерційною і кустарною діяльністю; кабіли (беребери) формували робітничий клас; євреї, які мали три різних райони у верхній Касбі, були торговцями [8]. Наявність європейських консулів і бізнесменів, рабів з Сахари і християнських рабів зробили населення Алжиру воістину космополітичним [8].

Вулична мережа, яку французи вважали неадекватною і ірраціональною, продемонструвала чітку та функціональну ієрархію, що складається з трьох різних типів транспортних магістралей. Вулиці нижньої частині міста, призначені для комерційних, військових та адміністративних функцій, відрізняються за своїм фізичним характером і концентрацією їх діяльності: тут будувалися магазини, кафе та великі будівлі, що були переповнені людьми і товарами протягом усього дня, та особливо в ранкові години. Вулиці, що вели до воріт були особливо помітними. Поперечні дороги, які піднімалися у верхнє місто формували другу категорію: вони прорізають міську тканину так прямо, як дозволяла топографія, і створюють умови ефективної комунікації між двома частинами старого Алжиру [8]. Сусідні вулиці складають третю і найбільшу категорію. Вузькі, нерегулярні, часто з глухими кутами, вони відображають інтровертний спосіб життя, який, зосереджений навколо недоторканності житла і сім'ї; їх конфігурація також включає використання воріт, щоб закривати райони у вечірній час та забезпечити їх безпеку [8]. Повагу до приватного життя чітко диктував дизайн фасадів, : вікна і двері були ретельно розташовані так, щоб запобігти випадковим поглядам у будинки по всій вулиці.

Рис. 2. Сучасна Касба.

У міській структурі старого Алжиру домінували короткі вигнуті районні вулиці, що є відмінною рисою "ісламського міста" -- проблемного будівництва на думку європейських істориків, що нещодавно було серйозно переосмислено.

Джанет Абу Лугход, найбільш переконливий критик цієї концепції, стверджує, однак, що Іслам сформував соціальні, політичні і правові інститути, а через них, і міста. Вона зазначила, що гендерна сегрегація була найважливішим питанням, і, заохочуючи її, Іслам структурував міський простір і поділив місця та функції [11]. Якщо зобразити це схематично, в традиційному ісламському місті, громадські простори та вулиці, належали чоловікам, а простори домівок — жінкам. Гендер базувався на поділі територій, що запобігав фізичному контакту і зводив життя жінок до простору своїх будинків [8]. Приватність, таким чином, стала провідним чинником і призвела до появи внутрішньої домашньої архітектури. Незалежно від рівня доходів сім'ї або розміру будівлі, будинки Касби були організовані навколо внутрішнього двору, оточеного аркадами. Це був "центр", дійсно "головний зал", місце для праці та відпочинку жінок, для дитячих ігор. Деякі будинки тут мали фонтани з водою, що надходила з акведуків у різьблені джерела з пагорбів навколо Алжиру. Вхід у двір був непрямим і організовувався через декілька лабіринтних вхідних груп. Найбільша кімната вхідного рівня будинку використовувалася чоловіком, щоб розважати своїх друзів, не втручаючись у діяльність жінок. Уздовж верхніх поверхів містяться основні кімнати, всі з виходом на аркади. Сходи ведуть до тераси на даху, яка часто мала цистерну для збору дощової води.

Як і двір, тераса була невід'ємною частиною будинку, де жінки проводили багато годин на день, працюючи і спілкуючись зі своїми сусідами. Щільна конфігурація Касби дозволила переходити від однієї тераси до іншої і відвідувати інші будинки без того, щоб використовувати вулиці. Дахи Касби функціонували як альтернативна суспільна територія, яка простягалася на все місто. На відміну від внутрішнього двору та кімнат, дахи були відкриті до міста, до моря, до всього світу. З присвоєнням цього простору жінками Алжиру, Касба стала ділитися по горизонталі на дві території: на вершині, займаючи простір всього міста, були жінки; внизу, вулиці належали чоловікам.

На сьогоднішній день в умовах швидкого економічного розвитку, зростання населення в світі та взагалі людських потреб, більшість історичних районів міст у всьому світі потребують корекції та адаптації до сучасних потреб та змін. До числа цих районів відноситься і історичне середовище Касби. На сьогодні її приватні простори вже давно стали переповненими. У 1958 році 175 акрів Касби були домом для всього 30000 чоловік. Ці цифри збільшилися в роки змагання за незалежність. Понад 80 000 людей живуть у Касбі сьогодні. Кожен будинок, призначений для однієї сім'ї, в даний час заселяють цілих 10 бідних сімей [9]. Старе Ісламське місто потребує реконструкції та серйозних містобудівних рішень.

Вирішення питання реконструкції Касби є досить складним — з одної сторони існує необхідність забезпечити гідне житло для бідних жителів міста, з іншої сторони - необхідно терміново реабілітувати самі будівлі історичних районів. І хоча вони на сьогодні є притулком для великої кількості людей, існує велика необхідність щоб вони функціонували як культурний центр міста та відповідали міжнародним нормам культурного туризму.

Література

1. Баранов Н.В. Всеобщая история архитектуры в 12 томах/ Н. В. Баранов, А. В. Бунин, В. В. Большаков. – М.: Стройиздат, 1972. – Т. 10 – 591 с.
2. Черкес Б. С. Національна ідентичність в архітектурі міста: Монографія. – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка» 2008. – 268с.
3. Товбич В.В. Методологічні основи формування і розвитку архітектурної діяльності [Текст]: автореферат дис. д-ра архіт.: 18.00.01 / В. В. Товбич; Київ. нац. ун-т буд-ва і архітектури. - Київ: [б. в.], 2014. – 40 с.
4. Швець Є. В. Особливості розвитку мультикультурних міст в умовах постколоніальних трансформацій. / Швець Є. В. // Сучасні проблеми архітектури та містобудування – К.: КНУБА, 2013 –№32 – С. 278-281.
5. Petruccioli A. After amnesia: learning from the Islamic Mediterranean urban fabric:Theory and method in Islamic architectural design/ Petruccioli A. – ICAR, 2007. – 238 p.
6. Alger, lumières sur la ville/ [Edit. Chabbi, etc.] – A.: Dalimen, 1997. – 395 p.
7. Inal M. Algerie: guide touristique/ Inal M.– A.: Réghaïa, 1992. – 576, 2007. – 238 p.
8. Çelik Z. Urban Forms and Colonial Confrontations: Algiers Under French Rule/ Çelik Z. – S.: University of California Press, 2004. – 245 p.
9. Raymond A. The Great Arab Cities in the 16th-18th Centuries / Raymond A. – N.Y., 1984, p. 171.
10. Ravereau, A. - La Casbah d'Alger, et le site créa la ville./ Ravereau, A. – Paris: Sindbad, 1989, p. 134.
11. Janet L. A. The Islamic City -Historic Myth, Islamic Essence, and Contemporary Relevance," / Janet L. – International Journal of Middle Eastern Studies 19, no. 2, 1987, 162-164.
12. Corbusier L. Poésie sur Alger/ Corbusier L. – P.: Barzakh, 2013, p.17.
13. Werner L. The Casbah of Algiers: Endangered ark / Werner L. Magazine Aramco world, 2014 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.aramcoworld.com/issue/201401/the.casbah.of.algiers.endangered.ark.htm>
14. XXI World Congress of Architecture. Recourse Architecture. Programme and Information. – Berlin: UIA/BDA, 2002 – p.14.
15. Craig S. Smith. The Crumbling of the Casbah /Craig S. Smith. The New York Times, 2006 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.nytimes.com/2006/07/23/arts/design/23smit.html?pagewanted=all& r=0>

16. UNESCO. Medinas: Selective Safeguarding of Traditional Habitat. The World Heritage Newsletter №9, 1995 [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://portal.unesco.org/culture/es/file_download.php/3e14cf4c9202cf4efa37a11abe2135a0Newsletter+no9.htm
17. Ланда Р.Г. История Алжира. XX век/ Ланда Р.Г. - М.: Институт востоковедения РАН, 1999. - 308 с.

Аннотация

В статье затронуты исторические аспекты возникновения, становления и трансформации городской среды Касбы как исторического ядра города Алжир под влиянием Исламской цивилизации. Рассмотрены ее первоначальные планировочные схемы и функциональное зонирование.

Ключевые слова: мировоззрение, становление, трансформация, Касба, город, идентичность, цивилизация, Ислам.

Annotation

The article deals with the historical aspects of occurrence, formation and transformation of the urban environment as an historical nucleus Casbah of Algiers under the influence of the Islamic civilization. Consider its initial planning and functional zoning scheme.

Keywords: formation, transformation, Casbah, city, identity, civilization, Islam.

УДК 72:711.459.6

А. С. Шевельова

аспірантка кафедри містобудування

Київського національного університету будівництва та архітектури

СУЧАСНІ НЕДОЛІКИ АРХІТЕКТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА ВІЙСЬКОВИХ МІСТЕЧОК КИЄВА

Анотація: в статті висвітлюються існуючі недоліки військових містечок. Визначаються особливості архітектурного середовища, планувальної та функціональної структури. Окреслюються перспективні напрямки розвитку військових територіальних об'єктів.

Ключові слова: військові містечка, архітектурне середовище, архітектурно-планувальна та функціональна структури, територіальна організація.

Постановка проблеми. Існуючі недоліки архітектурного та містобудівного середовища військових містечок потребують розробки сучасних підходів до їх усунення. Пошук ефективних шляхів осучаснення архітектурно-планувальної